

Matkakertomus Koitsanlahteen, Mekrijärven Sissolaan ja Möhkön ruukille

18-19.09.2001.

Kari Gröndahl ja Tapio Hirvonen.

Matkan tarkoituksena oli tarkastella Museoviraston omistuksessa olevien kiinteistöjen tilaa ja nykykuntoa, sekä kuvata ja muutoin dokumentoida rakennuksia.

KOITSANLAHTI 18.9.2001

Matkan ensimmäinen kohde oli Koitsanlahden Hovi, joka on ollut Museovirastolla vuodesta 1987 alkaen. Kiinteistö käsittää 3 eri rakennusta: päärakennuksen, talli- ja vajarakennuksen, sekä maakellarin. Rakennukset ovat valmistuneet vuosisadan alussa ja ne ovat nyt viime vuosikymmenen olleet vähäisellä käytöllä. Kesäisin tiloja on jonkin verran käytetty mm. paikallisten taideharrastajien näyttelytiloina.

Päärakennus on viimeksi mitattu viraston toimesta v. 1961 (E. Jama: pohjapiirros ja leikkaus 1:100) ja nyt rakennuksessa ilmeni paljon tehtyjä muutoksia sitten viime mittauksien. Mm. rakennuksen pohjoispäädyn kuisti ja yksi huonetila on purettu ja rakennuksen pohjoispäädystä oli tehty tilajärjestelyjä. Uuneja rakennuksessa on alunperin ollut 11 kappaletta ja niistä oli purettu 5 kappaletta. Tapio Hirvonen suoritti mittaukset ja kohteen pohjapiirustus saatetaan vastaamaan nykytilaa. Vanha leikkauspiirustus osoittautui keskeneräiseksi ja julkisivukuvat puuttuvat. Puutteet todettiin ja ne huomioidaan vuoden 2002 mittausohjelmassa. Asemapiirrosta Koitsanlahden Hovin alueesta ei ole.

Hovin pihapiiri on alkanut villiintyä ja kartanorakennus rapistua. Vanhat pihakäytävät ovat vielä nähtävissä kasvillisuuden alta. Kesällä 2001 pihamaan heinikot on jo kerran niitetty muinaishoitoyksikön toimesta. Työ oli tehty keskikesällä ja nyt parhaillaan oli työntekijä tekemässä toista niittoa, ruohonleikkausta ja haravointia. Hiekkapihakäytävät jatkavat kuitenkin sammaloitumista ja ruohoittumista umpeen. Pihan ruusupensaikat olivat myös vesakoitumassa ja vaahterat työntyivät vahvasti pensakoissa. Pihapiiri vaatii suunnitelmallisen peruskunnostuksen ja sen jälkeen säännöllisempää hoitoa.

Päärakennus on vielä kohtalaisessa kunnossa, mutta käytön ja hoidon puute edesauttaa sen nopeata rapistumista. Rakennuksen katto on sammaloitunut paikka paikoin, varsinkin idän ja pohjoisen puolelta.

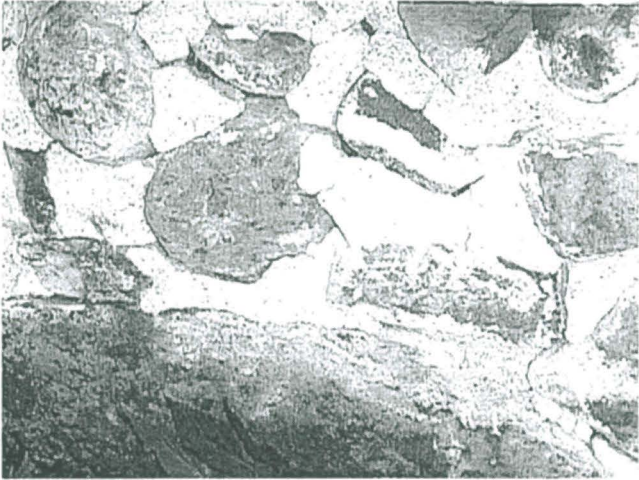

Kuistin tiilikate oli pahiten sammaloitunut. Kuistin kohdalla on katossa ollut vesivuoto, joka on tullut läpi sisätiloihin. Vuoto on johtunut rikkoutuneista kattotiilistä ja siitä, että räystäskourut ja katon jiirikohdat ovat olleet täynnä puiden lehtiä yms. ja näin vesi on päässyt myös räystäään alta sisätiloihin. Vuotopaikka on sitten korjattu kattotiiliä vaihtamalla. Heimo Pajunen teki nyt syksyllä räystäskourujen tyhjennyksen ja puhdistuksen. Piippujen kaulukset olivat jonkin verran vaurioituneet ja toinen piippu oli osittain rapautunut pinnaltaan.

Perustuksia tarkasteltaessa todettiin, että muutama sokkelikivi oli "pullahtanut"

ulos paikoiltaan rakennuksen eteläkulmassa ja pääsisäänkäynnin puolella. Pajusen mukaan vaurio on tapahtunut viimeisen 2:n vuoden aikana. Vaurio ei vielä ollut kovin paha, mutta se vaatii seuraamista ja suhteellisen nopeata korjausta suurempien vaurioiden ehkäisemiseksi. Kivijalan laastisaumaukset olivat myös jonkin verran halkeilleet ja irronneet.

Sisäänkäynnin kaiteiden valkoinen maalaus oli likainen ja irtoaa osittain, joten ne vaativat uuden maalauskesittelyn. Lisäksi pääsisäänkäynnin ja kuistin portaan tasojen pinnat olivat huonokuntoisia ja ne vaativat uuden pintakäsittelyn.

Ullakkotiloja tarkasteltaessa kattopinta todettiin sisäpinnaltaan kuivaksi. Ullakolla oli nähtävissä kuistin kohdan neljän palkin kannatus uudella kannatinpalkilla.

Ullakolla nähtiin myös talon lämmitysjärjestelmään kuuluvat lämmityskanavat, jotka johtavat yläpohjan läpi alakerran eri huonetilojen kohdalle, sieltä alas pystykanavaa pitkin ja uunien vierestä säleikön läpi huonetilaan. Lämmitysjärjestelmän toiminnan kunnosta ei voitu varmistua. Päällisin puolin tarkasteltuna laitteisto vaikutti olevan kunnossa. Pannu tosin on vanha ja mahdollisesti käyttöönotettaessa vaatii varmasti jonkin verran kunnostus- ja osien uusimistöitä.

Piharakennuksista aittarivi oli myös kohtalaisessa kunnossa. Rakennus on osittain hirsirakenteinen ja osittain runkorakenteinen, lautaverhoiltu. Lautaverhoitus oli osittain haristunut ja punamultaus haalistunut. Rakennuksen keskiosan runko oli paikka paikoin jonkin verran painunut. Pärekatot näyttivät olevan kunnossa. Irtokivisokkeli

on osittain rakennettu hyvin pienistä kivistä, joista osa oli irrallaan. Sokkelin kiveys on syytä käydä läpi ja kiilata irtonaiset kohdat uudelleen. Rakennuksen ympäröivä maanpinta on varsinkin etupuolella korkealla

ja se aiheuttaa kosteusongelmia runkoon ja lautaverhoukseen.

SISSOLA 19.9.2001

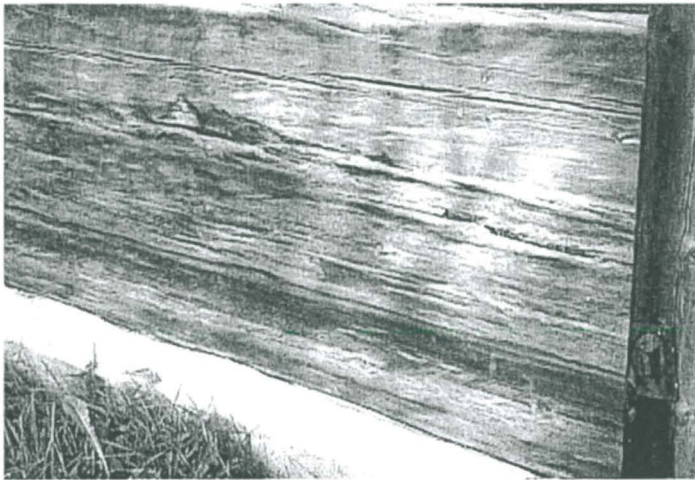
Samana iltana 18.9 ajettiin Ilomantsiin ja siellä majoituttiin Mekrijärven tutkimusasemalle. Seuraavana aamuna aikaisin 19.9 kohteena oli Sissolan talo. Kohde on Museoviraston, mutta se on Joensuun yliopiston käytössä ja hoidossa. Kohteessa on rakennuksia kaiken kaikkiaan 7 kpl: iso asuinrakennus (Simanan pirtti), pieni asuinrakennus (livanan pirtti), kaivo, lato, navetta, savusauna ja vilja-aitta.

Asuinrakennukset on peruskunnostettu vuosina 1993-1995 ja nyt ne ovat museonäyttely- ja kokoustiloina. Korjaustyössä oli mm. osittain uusittu lattian kantavia rakenteita ja alustan humuspitoinen maa oli korvattu kuivalla hiekalla ja Leca-soralla. Lisäksi lattian alustan tuuletuskanavistoa oli uusittu ja joitakin hirsii uusittu seinärakenteessa, sekä pärekatot uusittu.

Pihamaisema on osa vanhaa kulttuuriympäristöä ja se oli kohtuullisen hyvin hoidettu, eikä vesakoitumista ja pitkää ruohoa ollut nähtävissä. Pihan hoidosta vastaa Joensuun yliopisto. Heillä on kohteeseen käyttöoikeus ja hoitovastuu. Pihan hoidossa on käytetty lampaita ja lisäksi niittoleikkuria on käytetty. Pihapiirin aitojen aitalolppia oli uusittu. Tolppien päät oli hiillestetty ennen niiden asentamista paikoilleen. Paikalla todettiin, että aitojen tolpat tulevat lähitulevaisuudessa kaikki uusittaviksi.

Aluksi tarkasteltiin isoa asuinrakennusta. Rakennuksen piippu on pinnaltaan kunnossa, mutta joskus sen juuresta vuotaa jonkin verran vettä sisään sateella. Pärekatto on kunnossa, tosin jo jonkin verran haristunut. Ikkunoiden maalipinta ulkopuolelta hilseilee jonkin verran, mutta ovat muuten suhteellisen hyvässä kunnossa. Rakennuksen eteläpuolella takaseinässä

toinen hirsi alhaalta on pehmeä ja kolmannessa hirressä alhaalta on iso halkeama, joka kerää vettä. Muuten seinärakenne ulkopuolella oli kunnossa, mutta paikoitellen ulkoverhouslaudat ovat maakosketuksessa ja heinikko on pitkää seinustoilla, jolloin tulee kosteusvaurioita. Kiviperustus on osittain betonoitu ja se oli ehjä. Pohjoisen puolella perustus oli irtokiviladelma ja siitä oli kiilakiviä irronnut. Kiilakiviä olisi lisättävä ja vanhoja tiivistettävä paikoillaan. Kuistiosan seinät ovat suhteellisen hyvässä kunnossa, mutta kuistin ja rakennuksen liittymäkohdasta seinärakenne oli osin pehmennyt veden vaikutuksesta. Länsipääty oli laudoitettu (hirren päällä vaakalautoitus ja päällä pystylomalauta) ja se oli kunnossa.

Tässä vaiheessa paikalle ilmestyivät tutkimusaseman amanuenssi Laura Jetsu, tutkimusaseman johtaja Taneli Kählström, sekä talonmies Kari Huohvanainen. Heidän kanssaan keskusteltiin rakennuksien kunnosta ja ongelmista, mm lattian alla majailevasta lattiasienestä. Lisäksi Pekka Kärki oli sopinut Kählströmin kanssa dendronäytteiden otosta asuinrakennusten hirsistä, niiden ajoittamiseksi, joten samalla katsottiin sopivia kohtia näytteiden ottoa varten. Kählströmin kanssa sovittiin, että näytteet otetaan vuorilautojen alta alkuperäisistä hirsistä. Samalla yritetään varmistua, että kohta on tyvipuuta, eikä siinä ole kasvuhäiriötä. Näytteitä otetaan 2 näytettä/kohta ja kaikilta neljältä seinältä. Tutkimuslaitos vastaa dendronäytteiden oton kustannuksista ja toimittaa tutkimusraportin Museovirastoon sen valmistuttua. Samalla mittasimme Hirvosen kanssa rakennuksen julkisivut ja kuvasimme kohteen. Pohjapiirros ja poikkileikkaus isosta asuinrakennuksesta oli jo olemassa Museoviraston arkistossa.

Jetsu ja Huohvanainen esittelivät lattian alla, kannatinrakenteissa olevaa lattiasienesiintymää, jota on esiintynyt jo pitemmän aikaa ja jota nytkin oli selvästi havaittavissa parissa eri kohdassa. Sitä on yritetty poistaa eri tavoilla ja mm. tänä vuonna heinä-elokuussa oli tehty kannatinhirsien käsittely Boracoll-20 lahontorjunta-aineella. Aluksi sieni oli poistettu mekaanisesti puun pinnalta lastalla ja teräsharjalla. Sen jälkeen tehtiin lämpökäsittely puuhaltimella 80°C - 120°C:een ja sen jälkeen Boracoll-sivelyt. Sienesiintymä oli kuitenkin

määrittää. Piippuhattu olisi kuitenkin hyvä asentaa, jolloin piippu pysyisi kuivana, ja näin estää mahdollinen sadeveden pääsy hormin kautta sisälle ja sieltä lattian alle. Samalla tuuletus hormin kautta toimii paremmin. Pelti pidetään kesällä aina auki ja talvellakin raolleen. Rakennuksen kellarin pohja on ulkopuolista maanpintaa alempana, mutta kellarin maapohja oli käyntihetkellä kuiva. Kåhlström kertoi kesällä paikalla käyneiden sienitutkijoiden kertoneen, että lattiasienen kasvua edesauttaa mm. kalkki ja Leca-sora, jota kumpaakin on rakennuksen lattianalaisissa tiloissa. Lisäksi lattiat olivat painuneet kauttaaltaan ja lattialistoituksia oli jouduttu laskemaan jo ulkonäkösyistäkin. Tuuletus lattianalaisiin tiloihin tuntui kyllä toimivan hyvin, mutta ilmeisesti jossain osissa alustilan ilmankierto on estynyt. Multipenkin läpi oli peruskunnostustyön yhteydessä rakennettu laudasta tuuletuskanavat. Rakennus on lämmitetty ja lattian alustan tuuletusluukut on pidetty suljettuna talvella Museovirastosta saadun ohjeen perusteella. Lämmitysmuotona on sähkölämmitys, joka tapahtuu lämpöpattereilla. Talvellisälämpötila on 5-10 astetta. Lisäksi tuvan isoon uuniin on asennettu sähkövastus, mutta sitä ei ole käytetty Museovirastosta saadun ohjeen mukaan vuoden -96 jälkeen. Lattiarakenteet vaativat kuitenkin korjausta, mutta sitä ennen on syytä selvittää sienien syntymiseen vaikuttavat tekijät.

Jetsu ilmoitti myös, että heillä on vuosien -93 - -95 korjaustöistä arkkitehdin (Puurunen ja Tomminen) pääpiirustussarja, jota ei Museovirastosta löytynyt. Jetsu lähettää sarja piirustuksia virastoon.

Pienempi asuinrakennus, nimeltään livanan pirtti on suhteellisen hyvässä kunnossa. Piipun saumaus on hiukan irtoillut. Rakennuksen pärekatto on kunnossa. Seinäpintoja tutkittaessa todettiin että sisäänkäyntipuoli (länsisivu) ja takaseinä (itä sivu) ovat kunnossa. Pohjoissivun seinä on alaosastaan laudoitettu ja yläosassa on hirsipinta näkyvissä.

Seinäverhouslaudat ovat osittain maakosketuksessa ja ruoho oli pitkää seinustan vieressä, jolloin kosteus pääsee nousemaan seinärakenteeseen. Maanpintaa täytyy alentaa rakennuksen vierestä ja muotoilla seinustoilta pois päin viettäväksi. Etelä sivun seinässä on osa alahirsiä vaihdettu. Lisäksi muutamissa kohdissa seinän keski- ja yläosissa oli isohkoja halkeamia. Rakennuksen ikkunoiden maali hilseilee paikka paikoin ja vaatisi kevyehkön maalaus-kunnostuksen. Lisäksi ikkunoiden vuorilaudoituksen kiinnitysnaulojen päät olivat ruosteessa ja näkyivät rumasti maalauksen läpi. Rakennuksen sokkelina on irtokiviladelmä, jonka päällä oli tuohi eristeenä hirttä vasten. Sokkeli näytti olevan kunnossa. Sisäänkäynnin portaat olivat myös kunnossa ja samoin rakennus sisätiloiltaan.

Aittarakennuksen katossa on joskus ollut vesivuoto ja kattokannattajista osa oli mätiä. Kannattajissa oli myös havaittavissa sienikasvustoa (näyte). Vaurioituneet kattokannattajat täytyy vaihtaa, mutta katto oli muuten kunnossa. Yhdellä seinustalla alimmat hirret olivat maassa kiinni. Rakennus vaatisi hieman nostoa tai maanpinnan muotoilua sen ympäristössä.

Navettarakennus oli myös muuten hyvässä kunnossa, mutta siinäkin on aiemman vesivuodon takia pieni home-esiintymä välikatossa.

Lato oli kunnostettu mm. kattorakenteiltaan osittain ja pärekatto oli uusittu. Lisäksi rakennusta oli nostettu perustuskiviä korottamalla. Lato oli hyvässä kunnossa.

Sissolan savusauna on yliopiston käytössä. Se oli vuonna 2000 sattuneen tulipalon jäljiltä korjattu. Palossa vaurioitui saunan yläpohja ja lisäksi muutamat hirret hiiltyivät pinnastaan. Päältäpäin rakennus säilyi entisellään. Toisen päädyn ulkolaudoitus on maassa kiinni, joten siitä johtuen osa seinän alaosan verhouksesta on lahoamassa.

MÖHKÖN RAUTARUUKKI 19.9.2001

Matkan viimeisenä kohteena oli Möhkön rautaruukki. Ruukin viimeiset korjaustyöt oli tehty Museoviraston toimesta. Ne oli aloitettu v. 1989 ja kestivät vuoteen 1994. Kohteina olivat vanhan masuunin suojarakenteiden kunnostaminen, uuden masuunin esiinkaivaminen ja sen suojarakenteiden tekeminen. Lisäksi rekonstruoitiin masuunin iso vesiratas ja kanava entistettiin sulkuportteineen.

Katselmuksessa voitiin todeta, että masuunien suojarakenteet (katokset) olivat hyvässä kunnossa. Vanhan masuunin kohdalla suojakatosrakennelmaa tulisi täydentää esim. verkolla, siten että pääsy raunioiden päälle saataisiin estettyä ja näin suojeltua lisävaurioitumisilta. Vanhan masuunin kohdalla ilmeisesti lisää esiinkaivaminen voisi tulla kysymykseen. Vesiratas on muutoin kunnossa, mutta se ei pyöri enää, joten sitä ei voi käyttää näytöksissä. Sen akselirakenteessa on jotain tasapainoitusongelmia.

Kanavan tukimuurin kiveys on paikkapaikoin sortunut usean metrin alueelta, varsinkin siltojen alta. Kulkusillan kansilankutus vaikutti heikolta ja se notkui kun siinä käveli. Joko kannattajien väli (1100 mm) on liian pitkä tai kansilaudat ovat liian ohuita (28 mm).

Kansilautojen leveys oli 100-150 mm ja paksuus vaihteli 25-28 mm:n välillä. Ero johtuu siitä, että kansilankutusta on jo uusittu vaurioituneilta osiltaan silloin tällöin. Hirsiarkkujen ylimmät hirret olivat osittain lahoja. Kannen alla oli sekamaatäyte ja se oli monessa paikassa kiinni kansilankutuksessa, joten ruoho ja muut pienet kasvit kasvoivat hyvin lautojen raoissa ja ovat näin edesauttamassa lahoamisen alkamista. Kansirakenteiden alta pitäisi poistaa maata ja saada alle hyvä ilman kierto, jotta puurakenteet pysyisivät paremmin kuivina. Kanavan hoito on ollut huonoa, mm. koska nytkin kansirakenteilla kasvoi pitkää heinää ja hirsiseinämän tukipalkit olivat monin paikoin sammaloituneet ja samalla alkaneet lahota. Kanavan puurakenteissa on käytetty lehtikuusta. Kanavan alin portti ei toiminut ja syynä on ilmeisesti kanavan pohjalla olevat kivet, oksat ym. jotka estävät portin aukeamisen. Myös kanavan porttien vesivirtauksien säätöluukkujen nostojärjestelmä toimi jäykästi. Portit vaikuttivat rakenteiltaan ehjiltä. Osa kanavan reunan metallisista suojakaiteista vaikutti rakenteeltaan heiveröisiltä ja osa niiden kiinnityksistä oli löystynyt niin, että ne voivat olla vaaraksi kanava-alueella liikkujille. Kanavassa on ongelmana myös heinän kasvu, joka johtuu siitä että kanavan pohjalle kertyy liejua kasvupohjaksi. Kanavan alkupäässä on nyt puomi estämässä oksien ym. kulkua kanavaan, mutta se ei ole riittävä este. Puomin lisäksi esteeksi voitaisiin asentaa esim. metallirakenteinen säädettävä välppä. Lisäksi kanavassa II:n sulun kohdalla alkupäästä arkkujen täytemaa vajoaa paikka paikoin. Arkun päällä ei ole nyt laudoitusta, joten siinä on myös vaaran paikka kanavarannassa kulkijalle. Arkut tulisi varustaa näissä kohdin kansilaudoituksella. Yleismainintana voi sanoa, että kanava rakenteineen ja laitteineen vaatii aluksi pieniä välttämättömiä kunnostustöitä, mutta myöhemmin suuremman peruskunnostuksen.

Kasvillisuuden osalta mainittavaa on että suppeasta hoidosta johtuen horsmat leviävät kanava-alueella. Korkeana kasvina horsma peittää kanavanäkymiä, mutta se on kyllä nykyresursseilla työläs raivata kokonaan pois. Kokonaisuutena kanava-alue vaatii suunnitelmallista maisemanhoitoa ennenkuin se kasvaa kokonaan umpeen.

Helsingissä 19.11.2001

Kari Gröndahl